

ISSN 1819-5377 print / ISSN 1993-3509 online

**ЕКОНОМІКА БУДІВНИЦТВА І МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ЭКОНОМИКА СТРОИТЕЛЬСТВА И ГОРОДСКОГО ХОЗЯЙСТВА
ECONOMICS OF CIVIL ENGINEERING AND MUNICIPAL ECONOMY**

2014, ТОМ 10, НОМЕР 2, 147–156

УДК 331.101.262:332.1(477.62)

ПИТАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ СТАРОПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ І ЙОГО ІННОВАЦІЙНА ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ)

В. В. Лоскутова

*Донецький державний університет управління,
163, вул. Челюскінців, м. Донецьк, Донецька область, Україна, 83000.
E-mail: manage_nasa@mail.ru*

Отримана 11 березня 2014; прийнята 25 квітня 2014.

Анотація. Розглянуто питання відтворення трудових ресурсів старопромислового регіону і його інноваційну та зовнішньоекономічну діяльність. В статті визначено, що основною проблемою розвитку продуктивних сил Донецької області залишається значна концентрація промислового виробництва з наявністю екстенсивного ресурсовикористання та застарілістю технологій, що призвели до урбанізованості, значного навантаження на екологічне середовище, зростання вартості використання трудових ресурсів. Протягом останніх 150 років розвиток в галузі гірничопромислового комплексу, металургії, машинобудування і хімічної промисловості поступово привів до оптимального розміщення продуктивних сил у галузевій спеціалізації. Подальший розвиток має бути пов'язаним із зниженням залежності від гірничодобувного фактора та ощадливим ставленням до навколишнього середовища, натомість зростанням наукоємних інноваційних та ІТ-технологій, підвищенням продуктивності сільського господарства, розвитком спектру супутніх послуг.

Ключові слова: відтворення трудових ресурсів, розвиток продуктивних сил, регіональна політика, інноваційна та зовнішньоекономічна діяльність регіону, ресурсовикористання, продуктивність праці.

ВОПРОСЫ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ СТАРОПРОМЫШЛЕННОГО РЕГИОНА И ЕГО ИННОВАЦИОННАЯ И ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ (НА ПРИМЕРЕ ДОНЕЦКОГО РЕГИОНА)

В. В. Лоскутова

*Донецкий государственный университет управления,
163, ул. Челюскинцев, г. Донецк, Донецкая область, Украина, 83000.
E-mail: manage_nasa@mail.ru*

Получена 11 марта 2014; принята 25 апреля 2014.

Аннотация. Рассмотрены вопросы воспроизводства трудовых ресурсов старопромышленного региона и его инновационную и внешнеэкономическую деятельность. В статье определено, что основной проблемой развития продуктивных сил Донецкой области остается значительная концентрация промышленного производства с наличием экстенсивного использования ресурсов и старением технологий, которые привели к урбанизации, значительной нагрузки на экологическую среду, росту стоимости использования трудовых ресурсов. В течение последних 150 лет развитие в области горнопромышленного комплекса, металлургии, машиностроения и химической промышленности постепенно привел к оптимальному размещению продуктивных сил в отраслевой специализации. Дальнейшее развитие должно быть связанным со снижением зависимости от горнодобывающего фактора и

экономическим отношением к окружающей среде, а также ростом наукоемких инновационных и ИТ-Технологий, повышением производительности сельского хозяйства, развитием спектра сопутствующих услуг.

Ключевые слова: воспроизводство трудовых ресурсов, развитие производительных сил, региональная политика, инновационная и внешнеэкономическая деятельность региона, ресурсоиспользование, производительность труда.

WORKFORCE ISSUES PLAY OLD INDUSTRIAL REGION AND ITS INNOVATIVE AND FOREIGN ECONOMIC AFFAIRS (FOR EXAMPLE DONETSK REGION)

Victory Loskytova

*Donetsk State University of Management,
163, Cheliuskintsev Str., Donetsk, Donetsk Region, Ukraine, 83000.
E-mail: manage_nasa@mail.ru*

Received 11 March 2014; accepted 25 April 2014.

Abstract. The problems of reproduction of labor resources an old industrial region and its innovative and foreign trade has been considered. The article has determined that the main problem of the development of the productive forces of the Donetsk region is a significant concentration of industrial production with the presence of extensive resource use and aging technologies that led to urbanization, the stress on the ecological environment, increase the cost of labor resources. Over the past 150 years, the development in the field of mining complex, metallurgy, mechanical engineering and chemical industries gradually led to the optimal positioning of the productive forces in industry specialization. Further development should be associated with a reduction factor depending on the mining and economical relation to the environment, as well as the growth of innovative high-tech and IT-technologies, increase agricultural productivity, development of range of related services.

Keywords: reproduction labour resources, the development of productive forces, the regional policy, inovative and economical activity of the region, resource usage, reproduction of labour.

Постановка проблеми

За майже 20-ти річний період чисельність економічно активного населення Донецької області знизилася на 6,7 %, в той час як наявне населення знизилося на 16,4 % з 5 266,9 тис. осіб у 1995 році до 4 403,2 тис. осіб у 2012 році. Ще більш швидкими темпами знижувалася зайнятість населення (на 20 %) та зростав рівень зареєстрованого безробіття в області (в 3,7 раза). Все це відбувалося на тлі зниження попиту на робочу силу (на 71,4 %).

Такі диспропорції свідчать про низьку ефективність регіональної політики розподілу і спеціалізації трудових ресурсів, необхідність запровадження більш дієвої системи сприяння працевлаштуванню, зайнятості та перенавчання безробітних.

Аналіз останніх досліджень

Питаннями відтворення трудових ресурсів старопромислових регіонів займалися такі вчені, як: В. І. Лишиленко, Л. Г. Чернюк, О. В. Горська, С. Ф. Поважний, О. С. Поважний, Г. К. Губерна, О. І. Амоша, О. Ф. Новіка та інші.

Мета та задачі статті

Дослідити найважливіші принципи відтворення трудових ресурсів старопромислового регіону, а також вплив на них таких факторів, як підвищення ефективності інноваційної та зовнішньоекономічної діяльності.

Основний зміст статті

Основною продуктивною силою суспільства є трудові ресурси, саме вони покликані приводити

ти в дію засоби і предмети праці, визначають галузевий та територіальний розподіл праці. У табл. 1 наводиться загальна характеристика трудових ресурсів Донецької області.

Ефективність використання трудових ресурсів регіону визначається продуктивністю суспільної праці, інтенсивністю виробництва, економією живої праці та показниками ефективності використання фонду робочого часу. В табл. 2 наводиться розрахунок частини показників.

Зростання продуктивності суспільної праці в регіоні пов'язане із збільшенням валового регіонального продукту більш швидкими темпами, ніж чисельності зайнятих у регіоні. Станом на 1.01.2013 р. на одного зайнятого припадає 86,0 тис. грн. валового регіонального продукту. Оцінка інтенсивності праці пов'язана із розрахунком питомої ваги валового регіонального продукту за рахунок приросту продуктивності праці. В регіоні цей показник доволі високий. Відносна економія живої праці, чисельність

Таблиця 1. Загальні характеристики економічної активності та зайнятості населення у Донецькій області

Рік	Економічно активне населення, тис. осіб	% до населення у віці 15–70 років	Зайнятість населення, тис. осіб	Рівень зареєстрованого безробіття, %	Попит на робочу силу, тис. осіб	Найвищий дохід населення у розрахунку на 1 особу, грн.
1995	2 312,9	64,2	2 480,7	0,3	11,9	626
2000	2 383,5	63,8	2 153,2	3,4	15,1	2 128
2001	2 315,2	62,4	2 077,1	2,6	15,1	2 245
2002	2 261,0	61,4	2 069,5	2,7	24,6	3 091
2003	2 253,9	61,6	2 074,2	2,5	26,0	3 638
2004	2 250,4	61,9	2 086,0	2,3	33,4	4 984
2005	2 265,1	62,6	2 124,9	1,9	34,8	7 089
2006	2 261,6	62,8	2 132,3	1,6	34,8	8 856
2007	2 260,7	63,3	2 135,0	1,3	28,8	11 626
2008	2 267,3	64,4	2 138,8	2,0	25,0	16 220
2009	2 186,9	63,2	1 981,3	1,5	10,1	17 014
2010	2 166,6	63,7	1 983,7	1,2	2,9	21 317
2011	2 173,1	64,8	1 995,4	1,0	4,1	24 890
2012	2 157,2	65,2	1 985,4	1,1	3,4	27 541

Таблиця 2. Ефективність використання трудових ресурсів у Донецькій області

Рік	Продуктивність суспільної праці, грн./особу	Інтенсивність праці у регіоні, %	Відносна економія живої праці, тис. осіб
1995	2 660,9	-	-
2000	8 823,9	-	-
2001	11 007,2	117,4	346,3
2002	12 217,9	103,5	211,6
2003	14 615,8	98,9	417,4
2004	21 868,2	98,9	1 064,6
2005	27 316,1	93,2	617,8
2006	33 935,7	98,6	533,3
2007	43 134,9	99,5	2 617,2
2008	55 005,6	99,4	597,3
2009	52 359,1	37,7	-391,7
2010	65 022,9	99,5	485,2
2011	80 696,1	97,6	507,3
2012	86 015,4	108,3	110,3

зайнятих в поточному році порівняно з минулим і враховує коефіцієнт зміни валового регіонального продукту. У 2012 році за рахунок збільшення валового регіонального продукту економія живої праці у регіоні становила 110,3 тис. осіб. Найбільша економія була досягнута у 2004 та 2007 роках.

Оскільки коефіцієнт концентрації виробництва в Донецькій області найбільший для галузей, що виробляють засоби праці, то продуктивність доцільно порівнювати між цими галузями і іншими, що входять до економічної спеціалізації регіону.

В середньому за 2001–2012 рр. близько 70 % за обсягом випуску продукції займають: добувна промисловість (8,2 %), переробна промисловість (52,8 %), виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (5,1 %), будівництво (3,2 %). Порівняння продуктивності праці по галузях, що виробляють та інших, свідчить про збільшення продуктивності праці у виробничих галузях більш швидкими темпами, ніж в інших (рис. 1).

В 1995 році продуктивність праці у виробничих галузях та інших була майже однаковою, але з роками між галузями збільшувалася відстань: продуктивність праці у виробничій сфері зростала через нарощування виробництва, а у невиробничих знижувала через збільшення чисельності задіяних.

Важливе значення для відтворення трудових ресурсів регіону має поповнення робочої сили за рахунок випускників навчальних закладів. В табл. 3 надано інформацію щодо випуску студентів з 1995 року та рівень їх праце-

влаштування, залучення наукових кадрів до суспільної праці регіону.

Аналіз поповнення ринку праці в Донецькій області за рахунок випускників вищих навчальних закладів, кваліфікованих робітників та випускників аспірантури свідчить про зниження загальної кількості випускників у професійних та професійно-технічних училищах, коледжах та технікумах, натомість зростає випуск бакалаврів, спеціалістів та магістрів. Незначно зростає питома вага працівників, що підвищували свою кваліфікацію, з 1995 року вона збільшилася лише на 3 процентних пункти.

Як позитивні зрушення варто відмітити збільшення кількості наукових кадрів, що залучаються до економіки регіону, але рівень такого залучення не перевищує 1 %.

Важливим фактором розвитку трудових ресурсів як рушійної продуктивної сили регіону є інноваційність та здійснення науково-технічних розробок. У табл. 4 відображено динаміку коштів, що спрямовані на науково-технічні розробки та інноваційну діяльність у регіоні.

Незважаючи на зростання обсягів фінансування науково-технічних розробок відмічено зниження такого показника у розрахунку на одного зайнятого, нерівномірною є також динаміка коштів на фінансування інноваційної діяльності та обсягів реалізованої інноваційної продукції у регіоні. Все це свідчить про відсутність системної державної і регіональної політики у сфері підтримки та розвитку інновацій і науково-технічного розвитку.

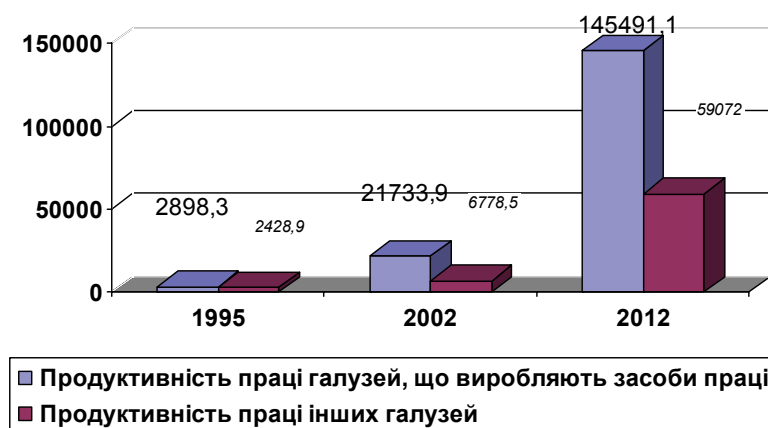

Рисунок 1. Порівняння продуктивності праці за галузями, грн./особу.

Таблиця 3. Поповнення та якісні показники продуктивних сил (населення) у Донецькій області

Рік	Випуск кваліфікованих робітників, тис. осіб	Випуск з ВНЗ I–II рівня акредитації, тис. осіб	Випуск з ВНЗ III–IV рівня акредитації, тис. осіб	Випуск з аспірантури, тис. осіб	Кількість осіб, що пройшли підвищення кваліфікації протягом року, тис. осіб	Розрахункові		
						Коефіцієнт оновлення ринку праці, К	% наукових кадрів, задіяних в економіці регіону	% осіб, що підвищили кваліфікацію протягом року
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1995	28,8	20,6	11,1	1,5	112,3	0,02	0,18	4,53
2000	28,4	14,1	24,7	5,1	137,2	0,03	0,22	6,37
2001	30,8	13,8	27,3	1,5	145,3	0,04	0,24	7,00
2002	31,0	14,8	31,4	1,6	125,2	0,04	0,25	6,05
2003	30,4	16,0	34,3	1,6	140,0	0,04	0,22	6,75
2004	30,8	16,0	24,9	1,6	164,3	0,04	0,23	7,88
2005	29,7	16,1	30,2	6,4	150,8	0,04	0,24	7,10
2006	30,2	15,9	31,1	6,8	151,5	0,04	0,24	7,11
2007	28,3	16,2	32,2	7,2	153,2	0,04	0,22	7,18
2008	26,8	14,7	35,9	7,3	149,7	0,04	0,27	7,00
2009	24,3	13,8	39,2	7,9	123,6	0,04	0,29	6,24
2010	24,4	12,6	38,1	8,3	136,0	0,04	0,30	6,86
2011	23,9	9,6	36,4	8,6	152,8	0,04	0,31	7,66
2012	17,3	9,9	34,2	8,5	157,2	0,04	0,32	7,92

Таблиця 4. Фінансування наукових розробок, інноваційної діяльності та реалізація інноваційної продукції у Донецькій області

Рік	Фінансування наукових та науково-технічних робіт		Обсяг реалізованої інноваційної продукції		Сума коштів, спрямованих на фінансування інноваційної діяльності	
	млн грн.	на одного зайнятого, грн./особу	млн грн.	на одного зайнятого, грн./особу	млн грн.	на одного зайнятого, грн./особу
1995	60,6	40 935,6	51,0	48 641,2	62,3	39 818,6
2000	104,6	20 585,1	111,3	19 345,9	467,6	4 604,8
2001	142,0	14 627,5	125,6	16 537,4	524,4	3 960,9
2002	145,1	14 262,6	232,1	8 916,4	483,0	4 284,7
2003	178,1	11 646,3	310,0	6 691,0	807,7	2 568,0
2004	224,8	9 279,4	1 250,1	1 668,7	997,0	2 092,3
2005	261,9	8 113,4	4 935,5	430,5	1 955,1	1 086,8
2006	301,5	7 072,3	5 206,2	409,6	1 785,3	1 194,4
2007	395,4	5 399,6	5 601,4	381,2	2 639,9	808,7
2008	478,6	4 468,9	7 411,9	288,6	2 740,4	780,5
2009	410,1	4 831,3	7 399,1	267,8	798,1	2 482,5
2010	579,3	3 424,3	3 651,8	543,2	786,1	2 523,5
2011	555,4	3 592,7	5 049,2	395,2	2 391,3	834,4
2012	527,7	3 762,4	4 975,0	399,1	1 447,6	1 371,5

Важливим фактором розвитку економіки є інноваційна діяльність підприємств. Проте рівень інноваційної активності промислових

підприємств низький. В 2012 р. інноваційною діяльністю в області займався 91 промислове підприємство, або 11,8 % загальної їх кількості

(в цілому по Україні питома вага таких підприємств становила 17,4 %) [2]. У результаті інноваційної діяльності промисловими підприємствами області протягом 2012 р. було придбано 47 технологій (в попередньому році – 48). Кількість нових технологічних процесів скоротилася з 79 у 2011 р. до 71 у 2012 р., проте кількість маловідходних, ресурсощадних технологій збільшилася з 33 до 37. Освоєння нових видів продукції збільшилося з 143 найменувань у 2011 р. до 171 – у 2012 р. Усього у 2012 р. було розпочато виробництво 30 нових для ринку інноваційних видів продукції та 141 – нових тільки для підприємства. Серед усієї інноваційної продукції 59 найменувань – це нові види машин, обладнання, апаратів та приладів (у 2011 р. – 46 найменувань).

Врахування найважливіших принципів розміщення продуктивних сил вимагає дослідження таких факторів [1]:

- близькість до джерел сировини, палива, споживачів з урахуванням галузевої спеціалізації регіону;
- раціональність використання природних ресурсів та ефективність ресурсощадних засобів;
- тенденції змін в умовах життя і праці населення;
- процеси концентрації в промисловості з ура-

- хуванням територіального її розподілу;
- вирівнювання економічного розвитку міст та районів у регіоні;
- інтеграційні процеси та співробітництво в економіці регіону.

Значна увага при оцінці продуктивних сил регіону належить результативності зовнішньоекономічної діяльності та встановленню умов його інтеграції до світової економіки. Саме це дає можливість встановити стратегічних партнерів, обрати шляхи подальшої розбудови зовнішньоекономічних відносин та є основою для підписання регіональних угод.

Географічна структура зовнішньої торгівлі Донецької області наводиться у табл. 5–6.

Найбільша доля експорту регіону приходить на країни СНД та до країн Азії, в сумі частка експорту складає понад 65 %. Основними покупцями продукції є саме країни СНД, в які експорт збільшується. Традиційно найбільшу частку з них займає експорт до Російської Федерації (понад 65 %).

Основними країнами, з яких здійснюється імпорт, є країни СНД (38–62 %) та країни Європи (25–40 %). З країн СНД частка Російської Федерації сягає 92 %. Поступово зростає частка імпорту товарів з Америки (з 8 % у 1995 році до 10 % в 2012 році) та Азії (відповідно з 3 до 10 %).

Таблиця 5. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами (експорт) * в Донецькій області

Рік	Експорт							
	Усього, тис. дол. США	% до загальної суми за рік						
		країни СНД	з них РФ	Європа	Азія	Африка	Америка	Австралія і Океанія
1995	2 454,6	33,9	82,2	17,9	34,3	3,1	10,8	0,0
2000	2 957,0	23,9	74,8	21,7	39,8	3,7	10,8	0,1
2001	2 996,0	25,8	82,9	24,8	37,4	3,6	8,4	0,0
2002	3 544,4	20,1	77,2	25,0	44,3	3,8	6,8	0,0
2003	4 418,7	21,0	76,9	28,9	40,3	4,0	5,7	0,0
2004	7 496,5	18,0	72,8	25,8	38,5	3,3	14,5	0,0
2005	7 553,6	25,9	76,8	22,0	37,1	6,8	8,1	0,0
2006	7 990,5	31,1	76,5	26,4	28,0	6,4	8,1	0,0
2007	10 654,9	33,4	75,6	23,6	30,9	6,4	5,7	0,0
2008	14 409,5	29,7	66,4	23,7	30,0	7,9	8,5	0,2
2009	93 32,6	27,4	53,6	17,9	44,3	4,8	5,6	0,0
2010	13 124,9	25,9	74,1	27,2	36,1	4,1	6,6	0,0
2011	17 197,6	29,3	74,3	28,4	33,5	3,5	5,2	0,0
2012	14 127,2	33,5	65,2	21,9	34,1	5,9	4,4	0,1

* Статистичні дані наводяться за січень-листопад поточного року.

Більш детальний аналіз по товарній структури експорту та імпорту та її зміна за десятирічний період для Донецької області надається на рис. 2 і 3.

Якщо в 2000 році експорт сировини і матеріалів займав понад 90 %, то в 2012 їх частка знизилася до 12, значною є частка експорту в 2012 році недорогоцінних металів та виробів з них – 62,7 %. Зросла частка експорту транспортних засобів.

Імпорт продукції в 2000 році на 74 % складався з сировини і матеріалів, в 2012 році найбільшу питому вагу також займають мінеральні продукти. Значною залишається частка імпорту машин, обладнання та механізмів, а також продукції хімічної промисловості. Більш детальна оцінка структури імпорту є важливою для прийняття регіональних програм підтримки виробників певних вітчизняних товарів з метою зниження залежності регіону від їх імпорту. Але її виконання не можливе через відсутність відповідного статистичного обліку.

Висновки

Таким чином, розвиток і розміщення продуктивних сил Донецької області за останні

20 років визначаються як територіальною, так і галузевою спеціалізацією регіону. Територіальна організація продуктивних сил є незмінною і формується під впливом Донецького економічного району та семи його основних господарських підрайонів (Донецького-Макіївський промисловий, Горлівсько-Єнакієвський промисловий, Красноармійський індустріально-аграрний, Північно-Донецький промисловий, Приазовський промислово-аграрний, Південно-східний (промислова зона Луганщини), Старобільський аграрний район) [3].

Основною проблемою розвитку продуктивних сил Донецької області залишається значна концентрація промислового виробництва з наявністю екстенсивного ресурсовикористання та застарілістю технологій, що призвели до урбанізованості, значного навантаження на екологічне середовище, зростання вартості використання трудових ресурсів. Протягом останніх 150 років розвиток в галузі гірничопромислового комплексу, металургії, машинобудування і хімічної промисловості поступово привів до оптимального розміщення продуктивних сил у галузевій спеціалізації. Подальший розвиток

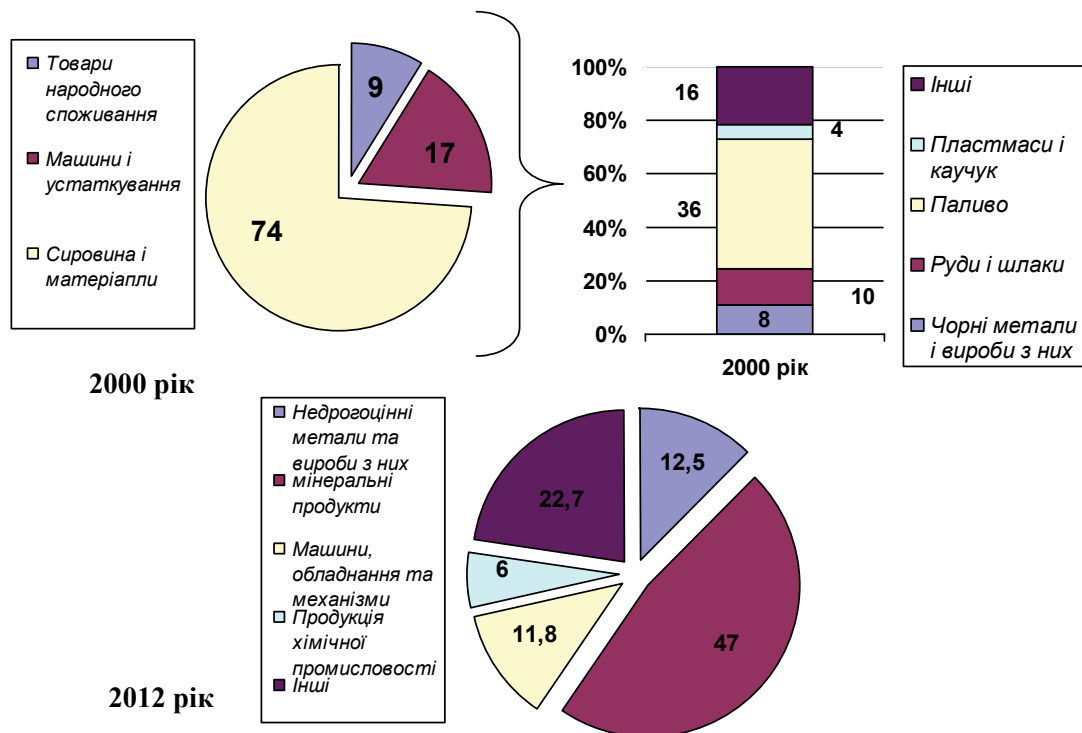

Рисунок 3. Потоварна структура імпорту в 2000 і 2012 роках.

має бути пов'язаним із зниженням залежності від гірничодобувного фактора та ощадливим ставленням до навколишнього середовища, натомість зро-

станням наукоємних інноваційних та ІТ-технологій, підвищенням продуктивності сільського господарства, розвитком спектру супутніх послуг.

Література

1. Лишиленко, В. І. Регіональна економіка [Текст] : підручник / В. І. Лишиленко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 384 с. – ISBN 978-966-364-893-4.
2. Показники стану й росту економіки [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу : <http://donetskstat.gov.ua/statinform/index.php>.
3. Продуктивні сили економічних районів України [Текст] : монографія / за ред. Б. М. Данилишина; Б. М. Данилишин, Л. Г. Чернюк, О. В. Горська [та ін.]. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2000. – 520 с. – ISBN 966-7317-42-0.
4. Богиня, Д. Соціально-трудові відносини в Україні в контексті організації оплати праці і регулювання доходів [Текст] / Д. Богиня // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 7. – С. 20–24.
5. Жуковський, М. О. Трудові ресурси як складова конкурентоспроможності підприємства [Текст] / М. О. Жуковський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 58–63.
6. Лебкович, О. В. Узагальнення поняття трудового потенціалу як соціально-економічної категорії [Текст] / О. В. Лебкович // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2005. – № 4. – С. 84–90.
7. Мазурок, П. П. Зайнятість населення в сільському господарстві [Текст] / П. П. Мазурок // Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 130–134.
8. Черніченко, В. В. Економічні чинники відтворення трудового потенціалу аграрної сфери [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук / В. В. Черніченко. – К., 2005. – 20 с.
9. Вишне夫斯基, А. С. Социальное самочувствие населения как индикатор эффективности социально ориентированной экономики [Текст] / А. С. Вишне夫斯基 // Философия социальных коммуникаций. – 2009. – № 2 (8). – С. 83–93.
10. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку [Текст] : Монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк [та ін.]. – Донецьк : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2008. – 468 с.

References

1. Lyshylenko, V. I. Regionalna ekonomika: Textbook. Kyiv: Centr uchbovoi literatury, 2009. 384 p. ISBN 978-966-364-893-4. (in Ukrainian)
2. Pokaznyky stanu y rostu ekonomiky. Accessed at: <http://donetskstat.gov.ua/statinform/index.php>. (in Ukrainian)
3. Danylyshyn, V. M. (Ed.); Cherniuk, L. G.; Gorska, O. V. et al. Produktivni sily ekonomichnykh rayoniv Ukrainy. Monograph. Kyiv: ZAT «Nichlava», 2000. 520 p. ISBN 966-7317-42-0. (in Ukrainian)
4. Bogynia, D. Sotsialno-trudovi vidnosyny v Ukraini v konteksti organizatsii oplaty pratsi i reguluvannya dochodiv. In: Ukraina: aspekty pratsi, 2003, Number 7, p. 20–24. (in Ukrainian)
5. Zhukovskyy, M. O. Trudovi resursy yak skladova konkurentosproможnosti pidpriemstva. In: Aktualni problemy ekonomiky, 2007, Number 2, p. 58–63. (in Ukrainian)
6. Lebkovych, O. V. Concept generalization of labour potential as social and economic categories. In: State and regions, Series: Economy and enterprise, 2005. – Number 4, p. 84-90. (in Ukrainian)
7. Mazurok, P. P. Zaiyniatist' naselennya v sil'skomyu hospodarstvi. In: Ekonomika APK, 2005, Number 2, p. 130–134. (in Ukrainian)
8. Chernichenko, V. V. Ekonomichni chynnyky vidtvorennya trudovogo potenttsialu agrarnoi sfery: avtoref. dis. kand. ekon. nauk. Kyiv, 2005. 20 p. (in Ukrainian)
9. Vishnevskii, A. S. Sotsialnoye samochuvstvie naselennya kak indikator effektivnosti sotsialno orientirovannoy ekonomiky. In: Filosofiya sotsialnykh kommunikatsiy, 2009, Number 2 (8), p. 83–93. (in Russian)
10. Novikova, O. F.; Amosha, O. I.; Antoniuk, V. P. et al. Lyudskyy potenttsial: mekhanizmy zberezhennya ta rozvytku: Monograph. Donetsk: NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti, 2008. 468 p. (in Ukrainian)

Лоскутова Вікторія Вікторівна – докторант Донецького державного університету управління. Наукові інтереси: трудові ресурси старопромислового регіону.

Лоскутова Виктория Викторовна – докторант Донецкого государственного университета управления. Научные интересы: трудовые ресурсы старопромышленного региона.

Loskytova Victory – doctoral of the Donetsk State University of Management. Research interests: manpower old industrial region.